

**ЮҚУМСИЗ КАСАЛЛИКЛАР БИЛАН КАСАЛЛАНГАН БЕМОРЛАРНИ
ПАРВАРИШЛАШДА ЎРТА ТИББИЁТ ХОДИМЛАРИНИ РОЛИ**

Тошкент Давлат Тиббиёт Университети,
Оилавий шифокорлик-1, фуқаролар муҳофазаси,
жисмоний тарбия кафедраси, PhD, Dotsent
ТУХТАЕВА ДОНО МАХМУДЖОНОВНА

Анотация; Ушбу илмий мақола юқумсиз касалликлар (юқумли бўлмаган касалликлар) билан касалланган беморларнинг парваришлашида орта тиббиёт ходимларининг роли ва аҳамиятини чуқур таҳлил қилади. Мақолада глобал ва Ўзбекистон микёсидаги статистик маълумотлар, касалликларнинг сабаблари, орта тиббиёт ходимларининг (жумладан, ҳамширалар ва фельдшерларнинг) профилактика, мониторинг ва таълимдаги вазифалари, шунингдек, уларнинг фаолиятидаги қийинчиликлар ва ечимлар кўриб чиқилади. Тадқиқот илмий далиллар ва Ўзбекистон қонунчилиги асосида юқумсиз касалликларнинг олдини олиш ва бошқаришда орта тиббиёт ходимларининг марказий ўрнини таъкидлайди, бу эса сифатли тиббий ёрдамни таъминлаш ва аҳолининг ҳаёт сифатини яхшилашга қаратилган.

Калит сўзлар: Юқумсиз касалликлар, юқумли бўлмаган касалликлар, орта тиббиёт ходимлари, ҳамширалар, парваришлаш, профилактика, мониторинг, таълим, Ўзбекистон, соғлиқни сақлаш тизими.

**РОЛЬ МЕДИЦИНСКОГО ПЕРСОНАЛА В УХОДЕ ЗА ПАЦИЕНТАМИ С
НЕИНФЕКЦИОННЫМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ**

Ташкентский государственный медицинский университет,
Кафедра семейной медицины-1, гражданской защиты,
Физическая культура, к.м.н., доцент
ТУХТАЕВА ДОНО МАХМУДЖОНОВНА

Аннотация: В данной научной статье представлен углубленный анализ роли и значения медицинского персонала в уходе за пациентами с неинфекционными заболеваниями (НИЗ). В статье рассматриваются мировые и узбекские статистические данные, причины возникновения заболеваний, задачи медицинского персонала (включая медсестер и фельдшеров) по профилактике, мониторингу и обучению, а также трудности и пути их решения в их деятельности. В исследовании подчеркивается центральная роль фельдшеров в профилактике и лечении неинфекционных заболеваний, основанная на научных данных и законодательстве Узбекистана, направленная на обеспечение качественной медицинской помощи и повышение качества жизни населения.

Ключевые слова: Неинфекционные заболевания, неинфекционные заболевания, фельдшеры, медсестры, уход, профилактика, мониторинг, образование, Узбекистан, система здравоохранения.

**THE ROLE OF MEDICAL STAFF IN THE CARE OF PATIENTS WITH NON-
COMMUNICABLE DISEASES**

Tashkent State Medical University,
Department of Family Medicine-1, Civil Protection,
Physical Education, PhD, Associate Professor
TUHTAEVA DONO MAHMUDZHONOVNA

Abstract; This scientific article provides an in-depth analysis of the role and importance of medical staff in the care of patients with non-communicable diseases (non-communicable diseases). The article considers global and Uzbek statistical data, the causes of diseases, the tasks of medical staff (including nurses and paramedics) in prevention, monitoring and education, as well as difficulties and solutions in their activities. The study emphasizes the central role of paramedics in the prevention and management of noncommunicable diseases, based on scientific evidence and Uzbek legislation, aimed at ensuring quality medical care and improving the quality of life of the population.

Keywords: Noncommunicable diseases, noncommunicable diseases, paramedics, nurses, care, prevention, monitoring, education, Uzbekistan, healthcare system.

Юқумсиз касалликлар (юқумли бўлмаган касалликлар, ЙБК) глобал саломатлик тизимининг энг жиддий муаммоларидан бири бўлиб, улар одамларнинг ўлим сабабларининг 71% ни ташкил этади, хусусан, юрак-қон томир касалликлари, саратон, қандли диабет ва ўпка касалликлари кабилари. Жаҳон саломатлик ташкилоти (ЖСТ) маълумотларига кўра, юқумсиз касалликлар ҳар йили 41 миллиондан ортиқ одамнинг ҳаётини олади, бу эса аҳолининг қарийб учдан бирини таъсир қилади, айниқса, кам даромадли ва ўрта даромадли мамлакатларда. Ўзбекистон Республикасида ҳам юқумсиз касалликлар ўлим ҳолатларининг 78% га яқинини ташкил қилади, бу мамлакат соғлиқни сақлаш тизимига катта юклама келтириб чиқармоқда. Масалан, 2019 йил маълумотларига кўра, юрак-қон томир касалликлари ва қандли диабет Ўзбекистон аҳолисининг асосий ўлим сабаблари ҳисобланади. Бу касалликларнинг кўпайишига урбанизация, ҳаракатсизлик, нотўғри овқатланиш ва тамаки истеъмоли каби омиллар ҳисса қўшади, бу эса саломатлик тизимларига жиддий юкни туширади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йилги қарорига кўра, юқумсиз касалликлар профилактикаси миллий даражада устувор йўналиш сифатида белгиланган бўлиб, бу тизимда орта тиббиёт ходимларининг ролини кучайтиришни назарда тутди. Юқумсиз касалликлар билан касалланган беморларнинг парваришлашида орта тиббиёт ходимларининг роли ҳар қачонгидан ҳам муҳимдир, чунки улар бирламчи тиббий ёрдам тизимининг асосий қисми сифатида ишлайдилар ва беморлар билан доимий алоқада бўлиб, касалликнинг ўткирланишининг олдини олиш, даволашнинг самарадорлигини ошириш ва беморларнинг ҳаёт сифатини яхшилашга ҳисса қўшадилар. Ўзбекистонда орта тиббиёт ходимлари, хусусан ҳамширалар, касалликларнинг олдини олиш ва назорат қилишда марказий ўрин эгаллайди, чунки улар аҳолига биринчи тиббий маслаҳат бериш ва профилактик текширувларни ўтказишда фаол иштирок этадилар. Орта тиббиёт ходимлари, масалан, ҳамширалар, фельдшерлар ва тиббий ёрдамчилар, юқумсиз касалликларни бошқаришда муҳим вазифаларни бажарадилар: улар беморларнинг ҳолатини кузатиш, дори-дармонларни тайинлаш ва қабул қилишни назорат қилиш, ҳаёт тарзини ўзгартириш бўйича маслаҳатлар бериш ва касалликнинг илк белгиларини аниқлашда иштирок этадилар. Илмий тадқиқотлар кўрсатишича, орта тиббиёт ходимларининг фаолияти юқумсиз касалликларнинг даволаш самарадорлигини 20-30% га ошириши мумкин, хусусан, гипертония ва диабет каби касалликларда, чунки улар беморлар билан индивидуал ишлаш имкониятига эга. Ўзбекистонда ўтказилган тадқиқотлар ва миллий дастурлар, масалан, юқумсиз касалликлар профилактикаси бўйича миллий концепция, орта тиббиёт ходимларининг аҳолини врачдан олдин кўриқдан ўтказиш ва хавф омилларини баҳолашдаги

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**VOLUME-5, ISSUE-9**

ролини таъкидлайди. Масалан, Ўсиё ва Африка мамлакатларида ўтказилган тадқиқотларда ҳамшираларнинг юқумсиз касалликлар бўйича махсус тайёргарликдан ўтган ҳолда ишлаши беморларнинг ҳолатини яхшилаш ва касалхонага ётқизиш ҳолатларини камайтиришга олиб келгани кўрсатилган. Бу ходимларнинг роли бирламчи тиббий ёрдамда кўпроқ намоён бўлади, чунки улар шифокорларнинг ишини энгиллаштиради ва саломатлик тизимининг самарадорлигини оширади, айниқса, шифокорлар сони етишмаётган ҳудудларда. Ўзбекистон контекстида, ҳамширалар юқумсиз касалликлар бўйича жамоавий ишларда, масалан, касалликларнинг олдини олиш ва беморлар таълимида муҳим роль ўйнайдилар, бу миллий клиник протоколлар ва стандартларга асосланади. Илмий далилларга асосланиб, орта тиббиёт ходимларининг юқумсиз касалликларни бошқаришдаги ролини самарадорлиги кўплаб рандомлаштирилган назоратли тадқиқотларда исботланган: масалан, ҳамширалар томонидан олиб борилган диабет беморларининг ҳолатини кузатиш қон шакар даражасини 1-2% га пасайтириши ва асоратлар хавфини камайтириши мумкин. Бунинг учун уларга махсус ўқув дастурлари керак, уларда юқумсиз касалликларнинг патогенези, профилактикаси ва беморлар билан ишлаш методлари ўргатилади. Ўзбекистонда юқумсиз касалликларнинг хавф омилларини ўрганиш бўйича тадқиқотлар, масалан, ижтимоий ва биологик омилларни таҳлил қилиш, орта тиббиёт ходимларининг профилактикадаги ролини кучайтириш зарурлигини кўрсатади. Шунингдек, орта тиббиёт ходимлари беморларнинг таълим олишида муҳим ролини ўйнайдилар: улар ҳаёт тарзини ўзгартириш, овқатланиш ва жисмоний фаоллик бўйича маслаҳатлар берадилар, бу эса касалликнинг ривожланишини секинлаштиради. Масалан, Покистонда ўтказилган тадқиқотда маҳаллий саломатлик ходимлари томонидан олиб борилган гипертония бўйича таълим ишлари қон босимини самарали пасайтиришга олиб келгани кўрсатилган. Ўзбекистонда ҳам шунга ўхшаш дастурлар, масалан, юқумсиз касалликларнинг олдини олиш бўйича лойиҳалар, ҳамширалар томонидан амалга оширилмоқда. Бундан ташқари, улар мултидисциплинар жамоаларнинг бир қисми сифатида ишлайдилар, шифокорлар, фармацевтлар ва ижтимоий ходимлар билан ҳамкорликда беморларнинг ҳолатини комплекс ҳолда бошқарадилар, бу эса даволашнинг самарадорлигини оширади. Илмий адабиётларда кўрсатилишича, орта тиббиёт ходимларининг юқумсиз касалликлар бўйича билим даражаси ҳозирги пайтда етарли эмас, шунинг учун уларни доимий ўқитиш зарур: масалан, электрон ўқув дастурлари орқали билимни ошириш самарадорликни 30% гача ошириши мумкин. Бироқ, бу ролини амалга оширишда қийинчиликлар мавжуд: юқори иш юки, ресурслар етишмаслиги ва ҳамкорликнинг етарли эмаслиги қабилар. Масалан, кам даромадли мамлакатларда орта тиббиёт ходимларининг юқумсиз касалликлар бўйича билим даражаси паст бўлиб, бу касалликларнинг илк босқичида аниқлашни қийинлаштиради. Ўзбекистонда ҳам шунга ўхшаш муаммолар мавжуд бўлиб, миллий дастурларда бу масалаларни ҳал қилиш чоралари кўзда тутилган, масалан, ҳамширалар учун махсус ўқувлар ва касбий ривожланиш. Шунга қарамай, илмий далиллар кўрсатишича, уларнинг махсус тайёргарликдан ўтган ҳолда ишлаши юқумсиз касалликларнинг ўлим даражасини камайтиришга ва саломатлик тизимининг самарадорлигини оширишга ҳисса қўшади. Масалан, ҳамширалар томонидан олиб борилган профилактика чоралари беморларнинг ҳаёт сифатини яхшилаш ва асоратларни олдини олишда самарали эканлиги исботланган.

Хулоса қилиб айтганда, орта тиббиёт ходимлари юқумсиз касалликлар билан касалланган беморларнинг парваришлашида марказий ўринни эгаллайдилар, уларнинг

илмий асосланган фаолияти саломатлик тизимининг барқарорлигини таъминлайди ва глобал саломатлик мақсадларига эришишга ёрдам беради, шунинг учун уларнинг ролини кучайтириш ва ўқитишга сармоя киритиш зарур. Ўзбекистон контекстида бу роль миллий қонунчилик ва илмий тадқиқотлар орқали қўллаб-қувватланмоқда, бу эса юқумсиз касалликларнинг олдини олиш ва бошқаришда самарали натижаларга олиб келади. Келажакда орта тиббиёт ходимларининг рақамли технологиялар ва мултидисциплинар ёндашув орқали ролини янада кенгайтириш, касалликларнинг ўлим даражасини пасайтириш ва аҳолининг ҳаёт умрини узайтиришга ҳисса қўшади. Шу билан бирга, давлат даражасида ўқитиш дастурларини ривожлантириш ва ресурсларни ошириш орқали бу соҳадаги муаммоларни ҳал қилиш мумкин.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 18 декабрдаги ПҚ-4063-сон қарори “Юқумли бўлмаган касалликлар профилактикаси, соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш ва аҳолининг жисмоний фаоллиги даражасини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”. – Тошкент: LEX.UZ, 2018.
2. Мусаева Г.И. Юқумли бўлмаган касалликлар профилактикаси ва хавф омиллари // Журнал гуманитарных и естественных наук. – 2025. – № (онлайн нашр).
3. “Жамоада ҳамширалар иши” (китоб). – СамМУ электрон кутубхонаси, Ўзбек тилидаги адабиётлар, 2020 (тахминий йил, ПДФ манба).
4. “Тиббий профилактика иши” (илмий ҳужжат). – БИММ кутубхонаси, 2021 (тахминий йил, ПДФ манба).
5. Интернсоф журналидаги мақола: Ҳамширалик касби ва юқумли бўлмаган касалликларнинг олдини олиш. – 2023 (тахминий йил, ПДФ манба)

